

Zdobené hroty zo Svébmí obývaného priestoru Čiech, Moravy a Slovenska

V nasledujúcom článku sa zameriame na zdobené hroty z priestoru Čiech, Moravy a Slovenska, obývaného Svébmí. Pre napísanie tohto článku som sa rozhodol, preto lebo kopija či oštep boli najčastejšou zbraňou v antickom svete a v určitom tvare sa s ňou môžeme stretnúť ešte dnes vo forme bajonetu. No, i tak mám dojem, že týmto zbraniam nie je venovaný až taký veľký priestor. Je pravda, že oproti napr. mečom nepôsobia tieto zbrane až tak atraktívne a ich datovanie je určite zložitejšie, ale rozhodne majú svoje čaro.

U Germánov tvorili kopije hlavnú a najrozšírenejšiu zbraň bojovníka čo spomenul aj Tacitus:

„Ani železa u nich moc není, jak vyplývá z typu jejich zbraní. Jen málo jich užívá meč nebo delší kopí. Nosí oštěpy neboli frameje, jak jim říkají, s čepelí úzkou a krátkou, ale tak ostrou a vhodnou k užívání, že jim táž zbraň slouží podle potřeby buď k boji zblízka, nebo k házení. Jezdec se spokojuje štítem a frameou, pěšáci používají i menší házecí kopí, každý jich má větší počet a dohodí neuvěřitelně daleko.“

S prvým tvrdením Tacita síce môžeme nesúhlasiť aj na základe archeologických nálezov, dokonca sa zdá, že Germáni mohli brať ohľad, aj dostupnosť bahenných, železných rúd pri zakladaní osád.

S druhým a pre nás dôležitejším už súhlasiť môžeme, hroty oštepov a kopijí sú celkom časté nálezy na pohrebiskách.

Rovnako Caesar spomenul vo svojom diele Zápisky o vojne v Galii taktiku, pri ktorej je prítomnosť oštepov a kopijí istá :

„Lenže Germáni podľa svojho zvyku rýchlo utvorili falangu a zachytili útoky mečov.“

Pričom v prípade falangy môžeme takmer určite predpokladať formáciu so zrazenými štítmi a kópiami.

Obaja autori rozprávajú o využívaní tejto zbrane u Germánov a zhodujú sa aj s archeologickými nálezmi. Nesmieme zabudnúť ani na to, že kopija bola jedným z atribútov boha Wotana/Odina. Jeho kopija niesla meno „Gungni“ a vyznačovala s tým, že nikdy neminula svoj cieľ (Vlčková 1999 : 86).

Žiaľ ani jeden z antických autorov už nespomína presne predmet témy tohto článku, a to zdobené hroty kopijí, no aj práve také sa nachádzajú. Iste, je ich nepomerne menej a najčastejšie sa

vyskytujú v oblastiach obývaných Przeworskou kultúrou, teda najme v dnešnom Poľsku, kde je pravdepodobne ich domovina. Nájdu sa, ale aj v Škandinávii, Nemecku a strednej Európe.

Prejdime ale k jednotlivým nálezom:

Obrázok 1. Černěves

(Jílek : Musil 2013 : 53: Obr.6)

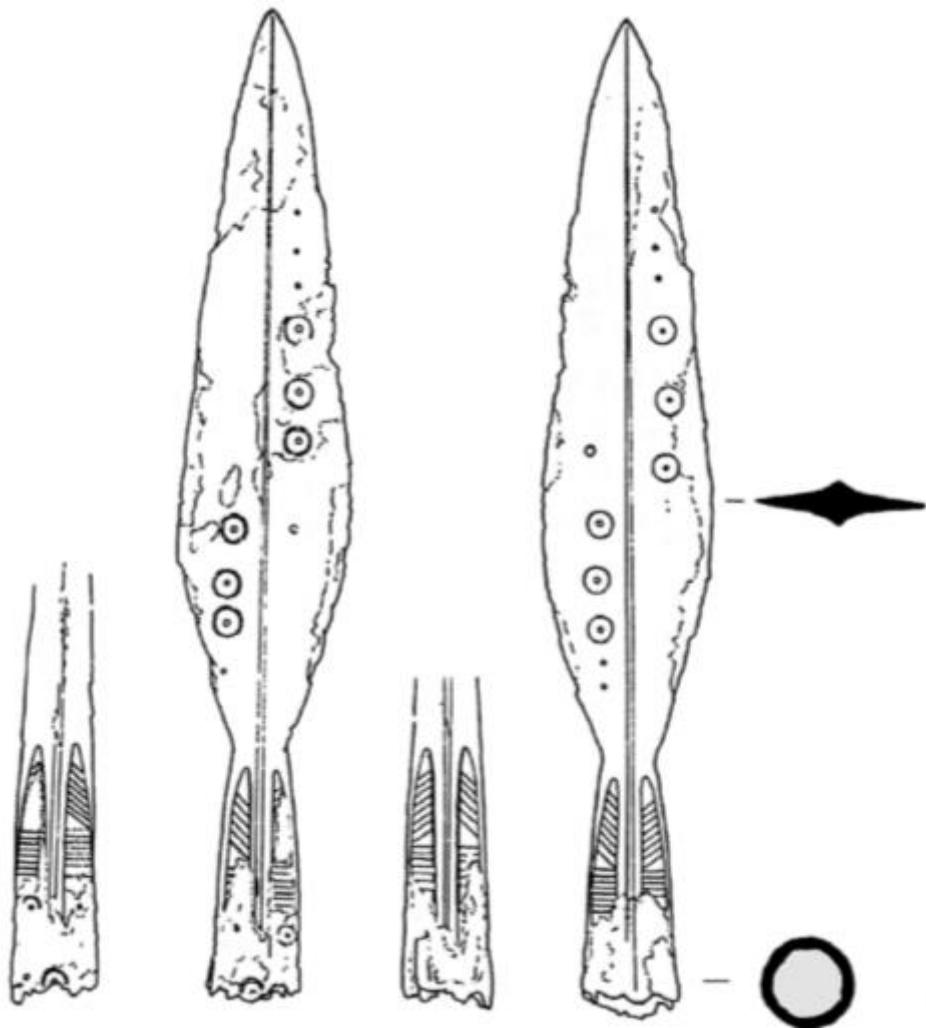
1. Černěves (okres Liměřice)

Behom roku 1850 tu bol objavený žiarový hrob na pozemku p. Strádala. Bol v hĺbke asi 50 cm (Sklenář 1992 : 41), ktorý bol datovaný do doby rímskej presnejšie na koniec 2 a začiatok 3. stor. po.Kr okrem hrotov oštepov obsahoval aj štítovú puklicu, nôž/britvu a nožnice (Droberjar 45: 2002).

Hrot kopje typu Kaczanowski XVII (Kaczanowski 1995, 24, Tabl. XIII:3) Objavujú sa v období B2b až C2 (od 50 – 100 až do 300 po.kr) (Kaczanowski 1995: 24)

Výzdobný motív tu tvoria čiarkovité záseky, ktoré sú v dvoch poloblúkových poliach v centre tela hrotu.

Rozm.: dĺžka 11,4 cm, dĺžka tuľajky 4,1 cm, šírka listu 3,5 cm. Žiarový hrob (Píč 1905, 299, tab. LVII; Rybová 1972, 507–508). Uloženo: Národní muzeum, inv. č. 14836. (Jílek : Musil 2013 : 53)

Obrázok 2. Bezno

(Jílek : Musil 2013 : 53: Obr.6)

2. Bezno, (okr.Mladá Boleslav)

Na neznámom mieste v katastre obce bol nájdený železný hrot kopje.

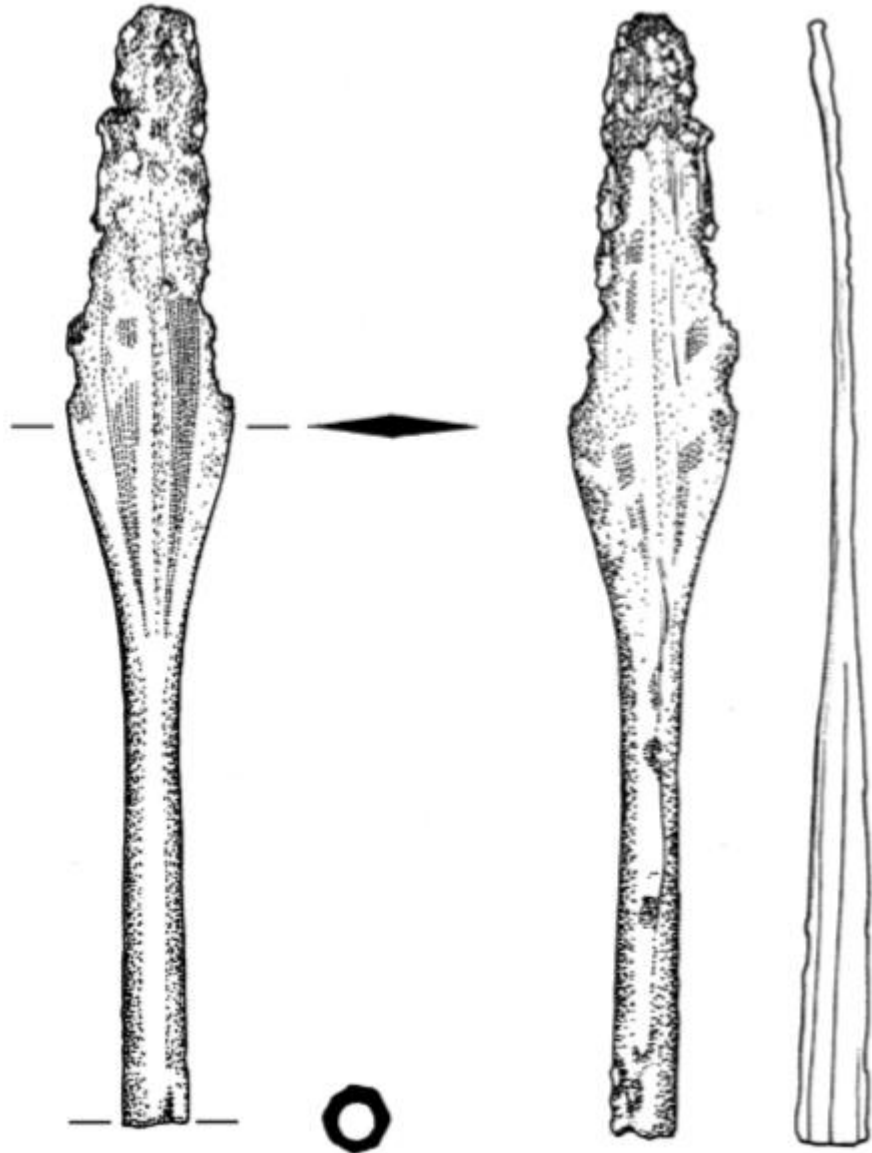
Je zdobený tuzovanou mosadzov v tvare krúžkov so stredovou bodkou a krátkymi ryhami.

Hrot je možné datovať do druhej polovice 2. storočia (B2-C1). (Droberjar 2002 : 18).

Zapozornosť rozhodne stojí, že z Bezna pochádza aj kostrový hrob datovaný do 3. storočia po. Kr (C1) (Droberjar 18: 2002).

Obrázok 4. Dobřichov (Jílek :
(Jílek : Musil 2013 : 53:
Obr.6)

Obrázok 3. Malinné 11699

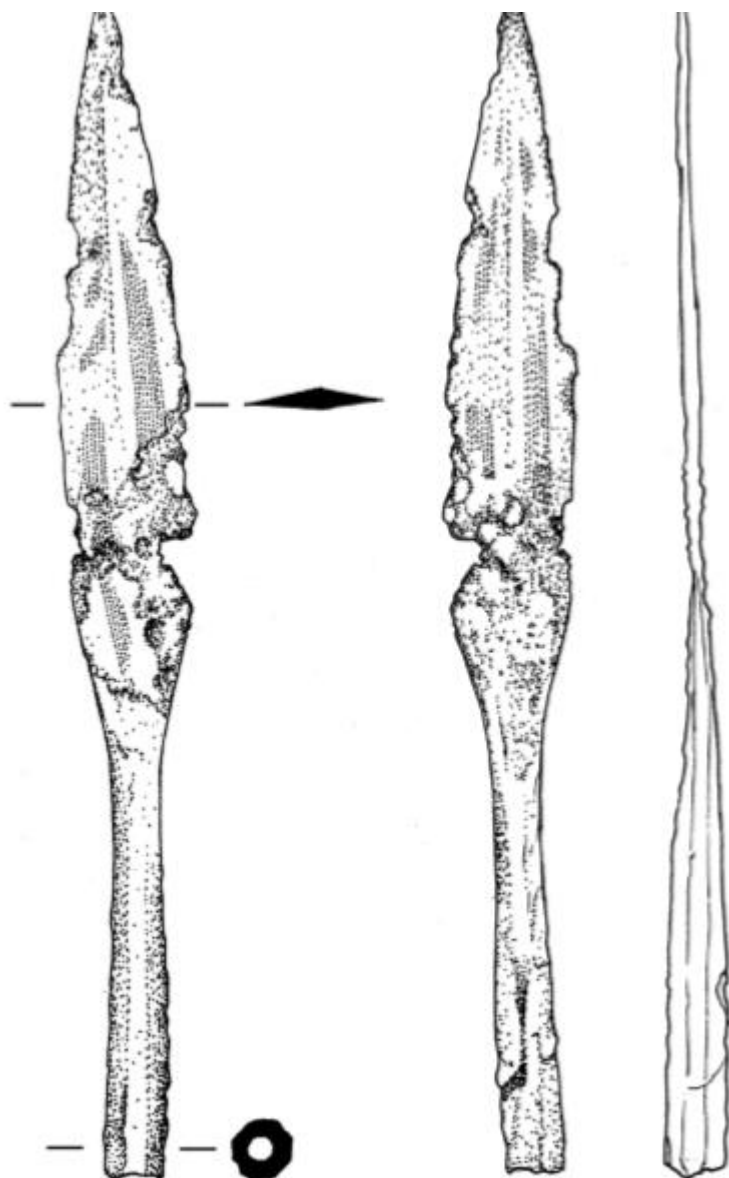
(Jílek : Musil 2013 : 48: Obr.2)

3. Dobřichov, (okr. Kolín)

Poloha: Třebická

Hrot pochádza z rozstrúsených žiarových hrobov na rozsiahlej nekropole, kde sa odhaduje asi 100 hrobov (Droberjar 2002 : 36). Pochovávať sa tu začalo behom Markomanských vojen.

Hrot je uložený v Národním muzeu, inv. Č. 64785. (Jílek, Musil 2013 : 54)

Obrázok 5. Malinné 11700

(Jílek : Musil 2013 : 49: Obr.3)

Hrot : 11700

Poškodený hrot s osembokou tuľajkou zdobený vybiťanou výzdobou. Hrob bol pravdepodobne zohnutý a neskôr narovnaný, bol poškodení ohňom.

Rozmery : dĺžka 32,5 cm, šírka listu 3,7 cm, maximálna hrúbka 0,6 mm, hmotnosť 165 g (Jílek : Musil 2013 : 47).

4. Malinné, (okr.Chrudim)

Hroty boli darované do múzea Karlom Malínskym z Malinného a zapísané do inventára v mestskom múzeu v Skutči. Obe našiel na svojom poli u „nové silnice“ v Prosetíne u Skutče, obe by mali pochádzať zo žiarových hrobov (Jílek : Musil 2013 : 47)

Hrot: 11699

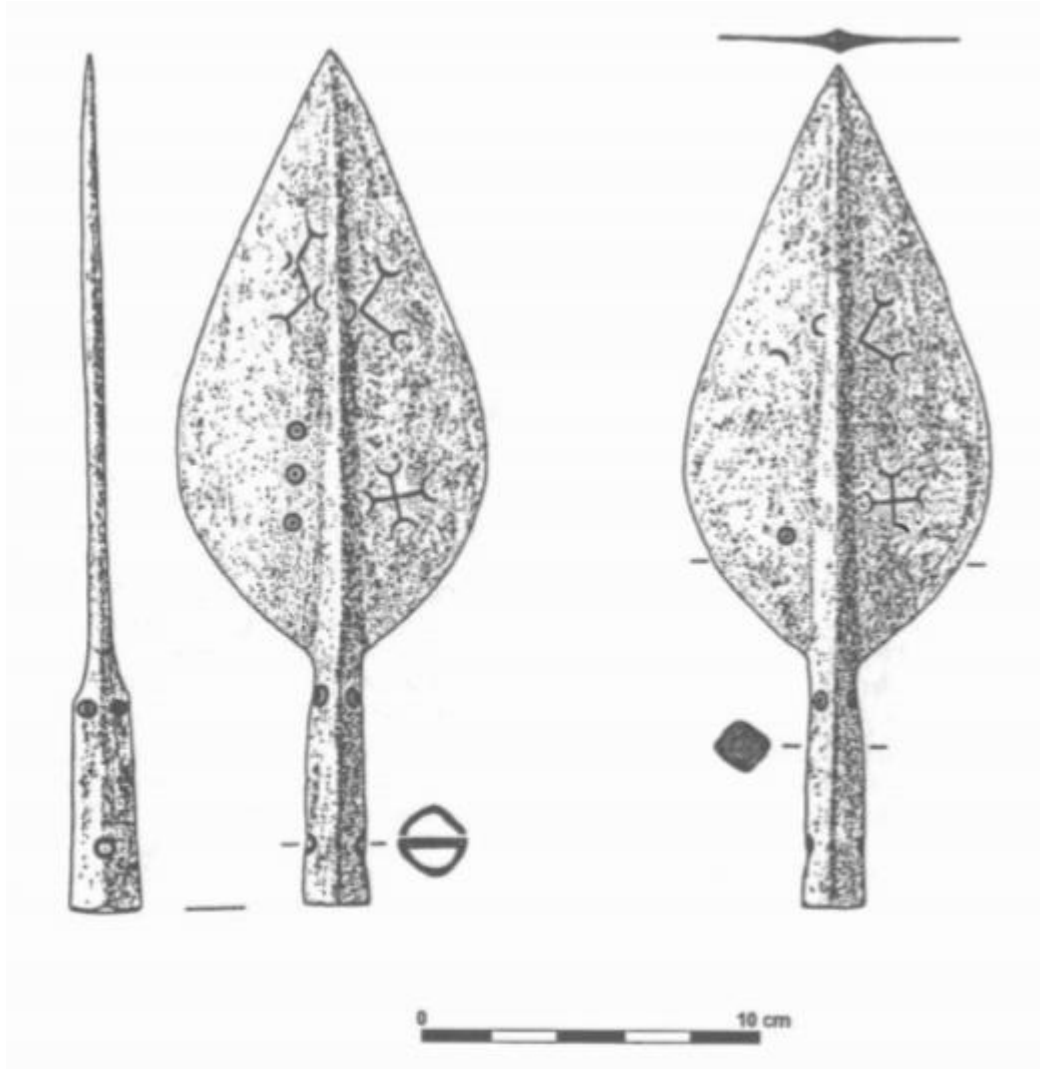
Poškodený hrot s osembokou tuľajkou zdobený vybiťanou výzdobou. Hrot bol pravdepodobne zohnutý a neskôr narovnaný, bol poškodení ohňom.

Rozmery : dĺžka 27,1 cm, šírka listu 3,9 cm, maximálna hrúbka 0,6 mm, hmotnosť 162 g (Jílek : Musil 2013 : 47).

Je datovaný do stupňa B2a-B2/C1 (100 - 230 po.Kr) (Jílek : Musil 2013 : 47)

Je datovaný do stupňa B2a-B2/C1 (100 - 230 po.Kr) (Jílek : Musil 2013 : 47)

Hroty sú pod inventárnymi číslami 11699 a 11700 v múzeu v Skutči.

Obrázok 6. Mušov – Hrob

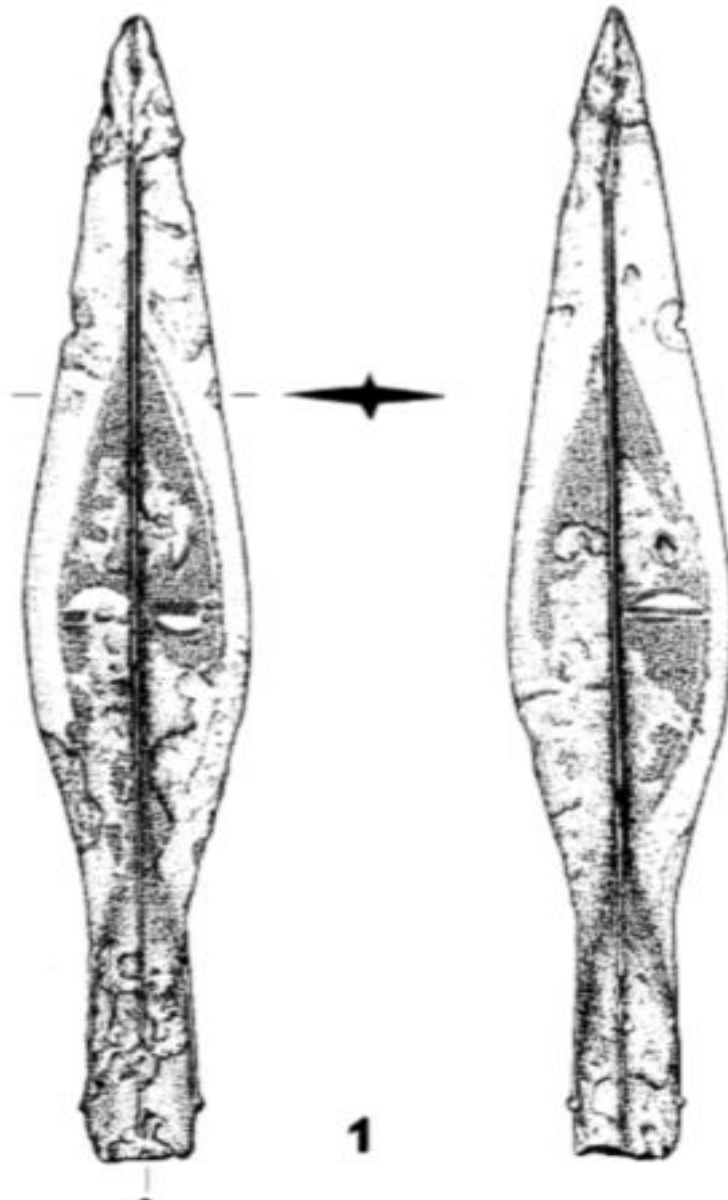
Droberjar, Peška 1994 : 287 : abb9

5. Mušov, (okr. Břeclav)

Behom záchranného výskumu na brehu dnešného mušovského jazera sa podarilo preskúmať unikátny kráľovský hrob alebo skôr hrobku nakoľko v ňom boli pochovaní traja jedinci.

Jednou zo zbraní, ktoré sa tu podaril nájsť, je aj unikátny hrot kopije, zdobený strieborným tuzovaním (Droberjar 2002 : 189).

Hrot má tvar listu a zdobený je striebornou tauziou. Samotný výzdobný dekor je tvorený geometrickými motívmi v tvare kríža, kde sú ramená ukončené malými kosáčikmi a kružnicami s malou bodkou uprostred (Droberjar : Peška 1994 : 285).

Obrázok 7. Třebusice

(Droberjar 2006 : 639 : Obr 9).

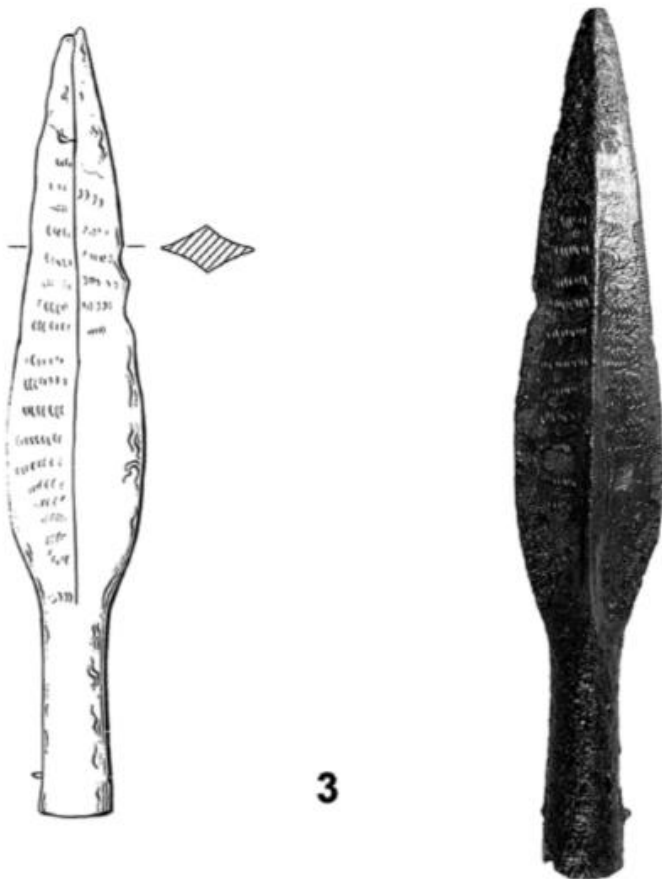
6. Třebusice , (okr. Kladno)

Nález zdobeného hrotu kopije v hrobe 789 na rozsiahle germánskej nekropole odhaduje sa až 1000 hrobov, preskúmaných bolo 900 (Droberjar 2002: 342)

Hrot je zdobený tuzovaním v tvare polmesiačikov (Droberjar 2006: 639) Celý hrobový celok aj s hrotom je datovaný do stupňa B1.

Uložené v Národním muzeu (Praha)

Analogický hrot poznáme z hrobu bojovníka z Putensenu hrob. 150, datovaný do stupňa B1 (Droberjar 2006: 639).

7. Spravčice, (okr. Hradec Králové)

Hrot pochádzajúci zo žiarového hrobu.

Zdobený je ornamentom v tvare mesiačika (Pleiner–Rybová 1978, obr. 218:1)

Uložený v Muzeum východních Čech (Hradec Králové).

Ako sme spomenuli vyššie oštepky alebo kópie boli dôležitou zbraňou medzi germánskymi bojovníkmi a u Svébov tomu nebolo inak.

Obrázok 8. Spravčice

(Jílek : Musil 2013 : 49: Obr.3)

Hroty týchto zbraní nachádzame v drvivej väčšine na pohrebiskách či na kultových miestach akými sú močariská na severe Nemecka a v Škandinávií, pričom hroty sú často zničené a skrútené z rituálnych dôvodov.

Zo všetkých nálezov hrotov sú tie s výzdobou v menšine oproti hrotom zdobeným a toto platí dvojnásobne v priestore nášho záujmu, teda území Čiech, Moravy a Juhozápadného Slovenska. Toto bolo primárne obývané svébskymi kmeňmi Markomanov a Kvádov.

Môžeme konštatovať, že z toto územia poznáme zatiaľ 8 zdobených hrotov (ktoré boli aspoň čiastočne publikované) a všetky sú z územia ČR, žiaľ zo Slovenska nám zatiaľ žiaden nález zdobeného

hrotu nie je známy, okrem pravdepodobného nálezu z Kvakoviec (za informácie ďakujem Doc. V. Varsikovi, viac sa autorovi článku nepodarilo o danom náleze zistiť) ten je, ale mimo okruh témy, pretože oblasť východného Slovenska bola osídlená Przeworskou kultúrou.

Čo sa datovania nájdených hrotov týka najstarší je hrot z Třebusic a Eduard Droberjar ho datuje do stupňa B1 (0 – 50 po.Kr) (Droberjar 2006 : 639), ostatné môžeme zaradiť do stupňov B2 (50 – 150) až C (150 -200).

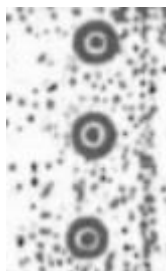
Zaujímavá je tiež zvýšená koncentrácia týchto hrotov na severe stredných Čiech. Azda v dôsledku Markomanských vojen? Tomuto trocha nasvedčuje aj to, že z oblastí priamo postihnutých týmto konfliktom juhozápadné Slovensko a južná Morava nám zatiaľ takéto nálezy chýbajú, ale môže ísť aj o stav súčasného poznania.

Nálezy hrotov: 1. Černěves, 2. Bezo, 3. Dobřichov, 4. Malinné, 5. Mušov, 6. Třebusice, 7. Spravčice.

Z výzdobných techník sú tu zastúpená tauzia, čo je výzdobná, zlatnícka technika, kedy sa do vyhlbených plôch, prípadne drážok s podseknutými stenami, ktoré vytvárajú výzdobný motív je za pomoci tepania umiestnený iný kov, napr. mosadz, striebro atď. (Droberjar 2002 : 332), vznikne tak zaujímavá, kontrastná výzdoba.

Zastavme sa teraz nachvíľku u samotných motívov objavuje sa tu mesiačikový tvar, kruh s bodkou uprostred, ryhy, krížový ornament, kde sú ramená ukončené mesiačikmi. Môžeme predpokladať, že nešlo len o výzdobný prvok, ale motívy mohli niesť aj symbolický význam.

Obrázok 9. Mušov ornament v tvare kruhu s bodkou uprostred

S kombináciou kruhu s bodkou v strede sa môžeme stretnúť aj neskôr na amuletoch. Mohol symbolizovať Slnko, cyklus či mať ochrannú funkciu. Je zastúpený na dvoch nálezoch: Mušov a Maliné.

Ak vyššie uvedený výzdobný vzor interpretujeme ako Slnko, mesiačikovitý motív by mohol byť azda lunárnym symbolom. Mesiac ako taký bol mimoriadne dôležitý. Ľudia verili, že zdar či nezdar ich osudu, obchodu, cesty, svadby, či vedenie vojny je priamo závislý na konkrétnej mesačnej fáze (Vlčková 1999 : 151). A rovnako nesmieme zabudnúť na Caesarov výrok v Zápiskoch z vojny v Gálii:

„Za bohov uznávajú iba tých, ktorých a ktorých pomoc zjavne pociťujú, teda Slnko, Oheň a mesiac(Caesar 20:117)“

Treba rovnako zmieniť, že táto pasáž, je trocha komplikovaná z hľadiska náboženského vývoja, no i tak na nej asi niečo pravdy bude a musíme ju zvážiť.

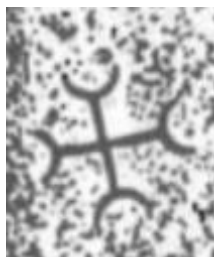
Najzaujímavejší je ale krížový ornament kde sú ramená ukončené mesiačikmi na hrote z Mušova. Tento je absolútne ojedinelý. Uvažuje sa, že ornament by sa dal interpretovať ako písmena zo staršieho Futhranku a to:

S – soweln – Slnko (Droberjar, Peška 1994 : 288)

K – kaunaz – pochodeň/choroba (Droberjar, Peška 1994 : 288)

G – gebo – dar (Droberjar, Peška 1994 : 288)

Ak prijmemo túto úvahu potom úloha tohto oštepú mohla byť viac ako symbolická, zároveň nás to privádza k otázke kto alebo načo mohli byť tieto oštepú použité.

Vzhľadom na nekropoly ako napr. Dobřichov (Třebická), kde sa podarilo hroty objaviť môžeme predpokladať, že časť z nich patrili bojovníkom ktorí sa mohli zúčastniť markomanských vojen. Nakoľko všeobecne sa takto zdobené kopije považujú za vplyv z prostredia Przeworskej kultúry môžeme sa pýtať či išlo o domácich bojovníkov alebo o príslušníkov tejto kultúry v svébskom prostredí. Archeologické nálezy totiž, naznačujú, že ľudia, ktorých by sme mohli priradiť práve k Przeworskej kultúre boli v tomto období priamo na území Čiech, Moravy a západného Slovenska (napr. v oblasti Záhoria je tento vplyv celkom silno badateľný). Autor sa ale osobne prikláňa k názoru, že boli používané Svébmí.

Samotná výzdoba určite pomohla odlíšiť nositeľa zbrane od ostatných bojovníkov, azda mohlo ísť o náčelníka alebo nejakého významného bojovníka z družiny, ktorý medzi ostatnými vynikol, niekoho o kom sa po jeho smrti spievali piesne a nezabudlo sa na neho. Tu sa môžeme oprieť znova o Tacita :

V takové družině jsou dokonce různé stupně podle rozhodnutí toho, koho doprovázejí, a dochází k velkému soupeření jak mezi členy družiny o první místo u náčelníka, tak mezi náčelníky o to, kdo bude mít nejpočetnější a nejstatečnější družinu. Být stále obklopen velkým množstvím vybraných mladých mužů přináší důstojnost a moc, v míru je to ozdobou, ve válce ochranou

Zo všetkých týchto hrotov vyniká ten z Mušova. Nie len výzdobou, ale aj tvarom, ktorý pripomína široký list. Ak pripustíme interpretáciu výzdoby ako runy, potom mal jednoznačne ochrannú funkciu, no mohol slúžiť, aj inak oštep/kopija bola obecnou symbolom kráľovskej, alebo vodcovskej moci (Vlčková 1999 : 86). O tom, že miestnym Svébmom mohli vládnuť mimoriadne silný náčelníci “králi” svedectvom o tom je aj minca razená za Antonia Pia medzi rokmi 140 – 144. Oslavuje aj priamo zobrazuje dosadenie takéhoto “kráľa” Rex Quadis Datus. Že išlo skutočne o niekoho kto mal veľkú moc medzi germánskym obyvateľstvom svedčí aj to, že Rimania používali aj termín “Regulus” teda nejaký

nižší král, králíček (Droberjar 2002 : 140), ale naspäť k samotnému hrotu, ten mohol slúžiť aj ako štandarda v boji, aby bojovníci videli kde sa nachádza ich veliteľ pretože:

„Nejsvětější povinností je bránit a chránit náčelníka a přidat k jeho slávě i své statečné činy. Náčelníci bojují za vítězství, družina za náčelníka.“ Tacitus

Na záver si ešte môžeme položiť otázku výzdoby ratísk týchto kopijí, ktorú môžeme predpokladať. Tá mohla tiež niesť istý symbolický, alebo protekčný význam a ten mohol byť znásobený aj použitým drevom napr. z jasanu magického stromu (Vlčková 1999 : 86). Žiaľ z nami sledovaného priestoru nepoznáme ani jeden prípad, kedy by sa takéto ratisko našlo, ale poznáme také nálezy z priestoru Škandinávie a nálezísk ako napr. Nydam III – 16 zdobených ratísk (za informáciu ďakujem Tomášovi Vlasatému, viacej v jeho článku).

Ak by sa niekto chcel zaoberať týmito nesmierne zaujímavými nálezmi viac, rozhodne odporúčam začať prácami skvelých vedcov Jana Jílka a Eduarda Droberiajara a čo sa týka Przeworskej kultúry Kazimíra Godlowského.

Dušan Kováč

Literatura:

Droberjar, E. (2002): ENCYKLOPEDIÉ ŘÍMSKÉ a GERMÁNSKÉ ARCHEOLOGIE V ČECHÁCH A NA MORAVĚ, Praha.

Droberjar, E. (2006): Hornolabští Svěbové – Markomani In Archeologie ve středních Čechách 10, 599–712. Praha.

Droberjar, E. – Peška, J. (2002): Die Waffen (A1–A23). In: J. Peška – J. Tejral (edd.): Das Germanische Königsgrab von Mušov In Mähren. Teil 1. RGZM. M 55 (1). Mainz, 97–125.

Jílek, J: Musil, J. (2013): Zdobená kopí z doby římské z Malinného, okr. Chrudim In Archeologie východních Čech 5, Hradec Králové.

Kaczanowski, P. (1995): Klasyfikacja grotów broni drzewcowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego. Klasyfikacje zabytków archeologicznych I. Krakow.

Píč, J. L. (1905): Starožitnosti země České II. Čechy na úsvitě dějin. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů. Praha.

Pleiner, R. – Rybová, A. (1978): Pravěké dějiny Čech. Praha.

Rybová, A. (1972): Svazky zbraní z mladší doby římské v Sendražicích, o. Hradec Králové In Památky archeologické LXIII (2), 498–530.

Sklenář, K. (1992): Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870: prehistorie a protohistorie, Praha.

Vlčková, J. (1999) : Encyklopedie mytologie germánských a severských národu, Praha.

Gaius Iulius Caesar : *DE BELLO GALLICO* – Zápisky o vojne v Gálii

Publius Cornelius Tacitus : *GERMANIA* - Germánia